

*Nanna Särkkä ja Jaakko Kuosmanen
Tiedeneuvonnan kehittämishanke Sofi*

Ilmiökartta näyttää, mitä ilmiöstä tuoreimman tutkimuksen perusteella tiedetään

TIETEELLISTÄ TIETOA julkaistaan valtavia määriä. Tietopohjainen päätöksenteko edellyttääkin tieteellisen tiedon kuratointia ja koostamista eli sitä, että joku tunnistaa laadukkaimmat tutkimukset ja tiivistää sen, mitä näiden perusteella voidaan luotettavasti sanoa.

Tietosynteesien hyödyntäminen tiedeneuvonnassa ja päätöksenteossa ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Ensinnäkin perusteellisten synteesien tuottaminen laajoista aiheista on työlästä ja hidasta. Kansainväliset synteesiprojektit voivat viedä kolmekin vuotta. Kysymys, johon synteesillä pyritään vastaamaan, saattaa vanheta tai kysymyksen esittänyt taho, esimerkiksi hallitus, vaihtua, ennen kuin synteesi valmistuu. Toiseksi koosteen pitää saavuttaa päätöksenteossa oikeat ihmiset juuri oikealla hetkellä, vastata juuri oikeisiin kysymyksiin ja olla tarpeeksi tiivis, jotta se luetaan ja sillä on vaikutusta. Tämän takia laadukkaatkin tietosynteesit jäävät usein valitettavan vähälle käytölle.

Näiden ongelmien ylittämiseksi Tiedeneuvonnan kehittämishanke Sofi on kehittänyt ilmiökartan eli toimintamallin laadukkaiden ja kohderyhmälleen hyödyllisten tietosynteesien laatimiseksi kohtuullisessa ajassa. Ilmiökartta tuotetaan alusta asti tiiviissä vuorovaikutuksessa aiheen parissa toimivien asiantuntijoiden – niin tutkijoiden, hallinnon edustajien kuin järjestöjen edustajien – kanssa. Näin pyritään varmistamaan se, että lopputulos vastaa todellisiin ja ajankohtaisiin tiedollisiin tarpeisiin ja että keskeiset aiheen parissa toimivat ihmiset löytävät ilmiökartan äärelle.

Ensimmäisen ilmiökartan aiheeksi etsimme kompleksista ja laajasti ihmisiä koskettavaa kysymystä, jonka suhteen poliittiset kannat eivät vielä ole vahvasti lukittuja. Päädyimme digitaalisen median vaikutuksiin lapsiin, nuoriin ja ikäihmisiin.

Aiheesta käytävässä julkisessa keskustelussa asiantuntijat tunnistivat kaksi keskeistä ongelmaa: Ensinnäkin huolipuhe on kovin yleistä, mutta yleensä aiheetonta ja pikemminkin haitallista. Huolen lietsomi-

Ensimmäisen ilmiökartta laadittiin digitaalisen median vaikutuksiin lapsiin, nuoriin ja ikäihmisiin. Ilmiökartta on toimintamalli laadukkaiden ja kohderyhmälleen hyödyllisten tietosynteesien laatimiseksi kohtuullisessa ajassa. Kuva: Tuvia Kaipainen

sen sijaan olisi tärkeää kiinnittää huomiota mediankäytön myönteisiin vaikutuksiin ja toimia näiden vahvistamiseksi. Toiseksi asiantuntijat kokivat tärkeäksi sävyjen tuomisen keskusteluun, joka on usein hyvin yksinkertaistavaa. Eri käyttäjäryhmät nähdään helposti homogeenisinä ryhminä, joilla on yhtenäiset tarpeet, taidot ja ongelmat, vaikka tämä ei pidä paikkaansa. Yksinkertaistamista ilmenee myös virheellisissä käsityksissä syy-seuraus-suhteista. Varsin yleinen oletus esimerkiksi on, että digitaalisen median käyttö aiheuttaa psyykkisiä pahoinvoinnin oireita, vaikka tutkimusten mukaan digitaalisen median runsas käyttö on pikemminkin muiden ongelmien seurausta.

Näistä lähtökohdista syntyi kuusi systemaattisuudeltaan eritasoista tietosynteesiä: *Diginatiiveja ei ole, Ikäihmiset tarvitsevat digitukea laaja-alaisempaa mediakasvatusta, Ruutuajasta puhuminen tulisi*

lopettaa, Sosiaalinen media on vuorovaikutusta tukeva ympäristö, Digitaalinen media, riippuvuus ja hyvinvointi sekä Verkon vaarat. Näiden lisäksi ilmiökarttaan kuuluu tutkimusaukkojen kartoitus (*evidence gap map*) suomalaisten lasten ja nuorten digimedian käyttöä käsittelevästä tutkimuksesta. Se näyttää, millaista tutkimusta aiheesta on tehty ja mitä puuttuu. Kiteytetysti tähänastainen tutkimus on haittapainotteista, keskittyy pienten lasten sijaan vähän vanhempiin ja menetelmälliset puutteet ovat valitettavan yleisiä. Ilmiöiden kuvaamisen tarkkuus sekä syy-seuraus-suhteiden tarkastelun huolellisuus jättävät toivomisen varaa.

Ilmiökartan yksi keskeinen viesti on, että myös tieteellisen tiedon varassa toimittaessa on oltava tarkkana. Yksittäiset tutkimukset voivat johtaa harhaan. Näiden sijaan huomiota tulisi kiinnittää siihen, mitä laajempi tutkimusten joukko ja

Ensimmäinen ilmiökartta tehtiin vuoden 2020 aikana ja julkistettiin keväällä 2021. Ilmiökartta: digitaalisen median vaikutukset lapsiin, nuoriin ja ikäihmisiin: www.acadsci.fi/sofi/ilmiokartta_raportti

tutkijayhteisön konsensus sanoo. Kun tehdään synteesejä, ei ole yhdentekevää, miten toimitaan, sillä tietosynteesi on aina yhtä luotettava kuin tutkimukset, joihin se pohjautuu. Tutkimusten ja katsauksien luotettavuuden arvioimista varten laadimme näytön asteen arviointimallit, jotka soveltuvat yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Edellä mainittujen lisäksi ensimmäisen ilmiökartan kokonaisuuteen kuuluu myös asiantuntijaryhmän synteisien pohjalta muotoilemat käytännön toimenpide-ehdotukset. Näiden lisäksi julkaisimme informatiivisen kokoaman listan tuoreimmasta

digitaalisen median vaikutuksia lapsiin ja nuoriin käsittelevästä tutkimuksesta.

Tavoittelemme ilmiökartalla laaja-alaista vaikuttavuutta. Toivomme, että se tarjoaa tietopohjaa paitsi julkishallinnon päätöksenteolle myös esimerkiksi järjestöjen ja muiden alan toimijoiden työlle ja että se vaikuttaa aiheesta käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Jatkamme vuorovaikutustyötä ilmiökartan materiaalien pohjalta koko Sofin toimikauden (vuoden 2021) ajan. Tuotamme sisällöistä populaareja versioita yhteistyökumppaneidemme tarpeisiin ja herättelemme keskustelua näistä teemoista.

Ilmiökartan ohjausryhmään kuuluivat professori Kimmo Alho, yliopistonlehtori Janne Matikainen, professori Mika Pantzar ja professori Katariina Salmela-Aro (kaikki Helsingin yliopistosta).